

УДК 336

*Н. Г. Виговська,
професор, доктор економічних наук, професор кафедри фінансів,
Житомирський державний технологічний університет
О. Л. Стеблянок,
здобувач, Житомирський державний технологічний університет*

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО РИНКУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

GOVERNMENT REGULATION OF FINANCIAL MARKETS IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION

В статті досліджено особливості державного регулювання фінансового ринку в Україні в умовах глобалізації. Авторами доведено необхідність посилення регулюючих і контрольних функцій держави для зменшення негативного впливу глобалізації на розвиток національного фінансового ринку.

Ключові слова: фінансовий ринок, державне регулювання, глобалізація.

In this article the features of state regulation of the financial markets in Ukraine in the context of globalization. The authors proved the need to strengthen regulatory and supervisory functions of the state to reduce the negative impact of globalization on the development of national financial markets.

Keywords: financial markets, government regulation, globalization.

Вступ.

Докорінна трансформація структури світового суспільства в кінці минулого тисячоліття сприяла зміні характеру взаємозв'язку між територіально обмеженими державами і ринками. Міждержавна система територіального регулювання і контролю, яка керувала політичним життям протягом більше, ніж три століття, сьогодні поступається місцем іншій реальності, коли географічні межі, що роз'єднують країни, все більше розмиваються логікою регіональних і глобальних ринків. В цих умовах значно трансформуються роль держави, виникають нові її функції, формується своєрідний симбіоз державного та ринкового регулювання. Досліджуючи передумови посилення регулюючих функцій держави, недостатньо аналізувати національні фінансові ринки, оскільки останні припинають бути територіально обмеженими, що обумовлено зростаючою несумісністю політичних меж держав і економічних меж ринків. Тому для одержання об'єктивної картини необхідно враховувати вплив фінансової глобалізації на регуляторну політику держав.

Мета дослідження. Метою статті є дослідження особливостей державного регулювання фінансового ринку в умовах глобалізації.

Результати дослідження.

Фінансовий ринок можна представити як сферу ринкових відносин, де формуються попит і пропозиція на всі грошові ресурси і здійснюється їх рух для забезпечення капіталом виробничих і невиробничих інвестицій, механізм перерозподілу капіталу між кредиторами й позичальниками за допомогою посередників. На практиці він представляє собою сукупність кредитних організацій (фінансово-кредитних інститутів), які спрямовують потік коштів від власників до позичальників і навпаки. В деяких джерелах фінансовий ринок визначається як організована або неформальна система торгівлі фінансовими інструментами [1, с. 23].

Головна функція цього ринку – це трансформація вільних коштів у позиковий капітал. Процес акумулювання й розщеплення фінансових ресурсів, здійснюваний фінансовою системою, безпосередньо пов'язаний з функціонуванням фінансових ринків і діяльністю фінансових інститутів.

Аналіз функціонування фінансових ринків припускає певну його сегментацію. Однак на сьогоднішній день не існує єдиного підходу до класифікації фінансових ринків. Традиційно вважається, що фінансовий ринок складається з ринку власних капіталів (ринок акцій) та ринку позикових капіталів (ринок довгострокових позикових капіталів та ринок грошей) [там же, с. 27]. Більш докладно структуру фінансового ринку представлено як сукупність кредитного ринку, валютного ринку, ринку цінних паперів [2, с. 8].

Досить важливою складовою фінансового ринку є ринок цінних паперів або фондовий ринок, який опосередковує кредитні відносини та відносини спільної власності за допомогою цінних паперів. Основними функціями фондового ринку є:

- регулювання сфери грошового обігу та кредиту;
- забезпечення переливу капіталу між галузями та сферами економіки;
- розподіл і перерозподіл капіталу корпорацій (АТ), контроль за їхньою діяльністю;
- залучення капіталу та забезпечення його ефективного використання;
- забезпечення оперативної інформації про рух індивідуальних капіталів.

Ринок цінних паперів охоплює широку сукупність суспільних відносин, які виникають і існують щодо цінних паперів, включаючи державне та інституційно-правове їх регулювання. Саме тому ефективно виконувати свої завдання ринок цінних паперів спроможний при наявності відповідного регулювання.

Регулювання фінансового ринку та його складових – це об'єднання в певну систему методів і прийомів, що дозволяють упорядкувати діяльність усіх його учасників та операцій між ними шляхом встановлення державою певних вимог та правил задля підтримки рівноваги взаємних інтересів всіх учасників [2, с. 32]. Під державним регулюванням ринку цінних паперів слід розуміти здійснення державою комплексу заходів щодо впорядкування ринку цінних паперів та їх похідних фінансових інструментів, контролю та нагляду за ним, а також запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері [3, с. 387].

Ми погоджуємось, що альтернативою державному регулюванню фінансових ринків на сьогоднішній день не існує. Основним органом, що здійснює регуляторну діяльність на фондовому ринку, є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР). Згідно з законодавством метою регуляторної діяльності цього органу є вдосконалення та підвищення ефективності державного регулювання на фондовому ринку, сприяння реалізації єдиної державної політики з питань емісії та обігу цінних паперів, захист прав інвесторів та інших учасників фондового ринку [4]. НКЦПФР здійснює державну регуляторну політику на засадах прозорості, відкритості для фізичних осіб, юридичних осіб та їх об'єднань, з врахуванням громадської думки, дотриманням принципів послідовності регуляторної діяльності та відповідно до [Закону України](#) "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні".

Результативність регуляторної діяльності НКЦПФР підтверджує така статистика: у 2011 році Комісією здійснювалась розробка 114 регуляторних актів, які на даний час перебувають у відповідних стадіях проходження процедури розробки у відповідності до вимог Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», а саме: у стадії розробки – 6; оприлюднено відповідно до чинного законодавства – 18; направлено на погодження до Державного комітету України з питань регуляторної політики та підприємництва/Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (далі – Держкомпідприємництво/Мінекономрозвитку) – 12; погоджено з Держпідприємництвом/Мінекономрозвитком – 13; рішення які скасовано – 6; знаходиться на реєстрації у Міністерстві юстиції України – 2; зареєстровано у Міністерстві юстиції України – 49; повернуто Міністерством юстиції України на доопрацювання – 1; затверджено

Кабінетом Міністрів України – 1; внесено у Верховну Раду України – 6. З питань діяльності суб'єктів спільного інвестування Комісією розроблялись регуляторні акти з метою досягнення наступних цілей:

- зменшення негативного впливу світової фінансової кризи на розвиток інститутів спільного інвестування та створення сприятливих умов для їх посткризового розвитку;
- приведення нормативно-правових актів Комісії у відповідність до законодавства;
- удосконалення нормативно-правових актів;
- посилення державного регулювання діяльності інститутів спільного інвестування;
- запобігання порушенням законодавства на ринку цінних паперів;
- забезпечення захисту прав та інтересів інвесторів ІСІ;
- здійснення контролю за дотриманням вимог законодавства [5].

Важливим елементом державного регулювання ринку цінних паперів є контроль за діяльністю емітентів, професійних учасників ринку цінних паперів, саморегулювних організацій. Проведення перевірок є одним із заходів реалізації виконання завдань Комісії відповідно до законодавства. НКЦПФР здійснює контрольні повноваження шляхом проведення самостійно чи разом з іншими відповідними органами перевірок та ревізій фінансово-господарської діяльності професійних учасників ринку цінних паперів та саморегулювних організацій професійних учасників ринку цінних паперів, а також перевірки та ревізії діяльності емітентів щодо стану корпоративного управління та здійснення операцій з розміщення та обігу цінних паперів. НКЦПФР має право надсилати емітентам, особам, які здійснюють професійну діяльність на ринку цінних паперів, фондовим біржам та саморегулювним організаціям обов'язкові для виконання розпорядження про усунення порушень законодавства про цінні папери та вимагати надання необхідних документів відповідно до чинного законодавства, а також надсилати матеріали в правоохоронні органи стосовно фактів правопорушень, за які передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність, якщо до компетенції комісії не входить накладення адміністративних стягнень за відповідні правопорушення.

Як свідчить статистика, у 2009 році було здійснено 250 перевірок, в тому числі: 56 – компаній з управління активами, 96 – реєстротримувачів, 85 – торговців цінними паперами, 13 – зберігачів. В результаті здійснених перевірок було накладено 47 штрафних санкцій на загальну суму 101,83 тис. грн. Для порівняння: протягом 2010 року було проведено 1042 перевірки, з них: 367 – позапланово, 675 – планово. В результаті перевірок було виявлено 326 порушень законодавства про фондовий ринок. Було проведено 565 перевірок професійних учасників ринку цінних паперів, з них – 217 перевірок реєстротримувачів, 196 – торговців цінними паперами; в тому числі 155 торговців щодо порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів [6]. Протягом першого півріччя 2011 року Комісією було проведено 127 перевірок учасників фондового ринку. З 127 здійснених перевірок 116 проведено позапланово, 11 – планово. Крім того, проведено 336 перевірок за реєстрацією акціонерів для участі у загальних зборах товариств. За результатами проведених перевірок було виявлено 94 порушення вимог законодавства на ринку цінних паперів [6]. Як правило, основними виявленими порушеннями є: здійснення професійної діяльності без ліцензії; ненадання інформації з системи реєстру власників іменних цінних паперів зареєстрованим особам; відмова в наданні емітентам реєстру власників іменних цінних паперів, відмова в передачі документів системи реєстру власників іменних цінних паперів; відсутність інформації щодо зареєстрованих осіб в системі реєстру власників іменних цінних паперів та в договорах, укладених торговцями цінних паперів; недостовірність відомостей в документах, наданих на анулювання ліцензії. Наявність виявлених порушень свідчить, з одного боку, про дієвість роботи НКЦПФР, а, з іншого, вказує на необхідність посилення державного регулювання і контролю фінансових ринків.

При визначенні передумов посилення державного регулювання національного фінансового ринку багато науковців стверджують про наявність зовнішньої передумови – фінансової глобалізації.

Фінансова глобалізація - це більше висока стадія діяльності фінансових ринків у всіх формах з метою забезпечення потреб розвитку валютно-фінансових відносин, що означає їхню універсалізацію [7, с. 270-271]. З посиленням господарських зв'язків між країнами та розвитком економічної інтеграції й глобалізації попит та пропозиція на грошові ресурси піднялись на наднаціональний рівень. При всій багатоманітності світового господарства провідні позиції в ньому тепер належать крупним корпораціям, які зайняті в сфері виробництва, невиробничій діяльності, сфері фінансів. Вони тісно взаємодіють між собою, зміцнюючи контроль над іншими компаніями та банками.

Все це обумовлює становлення світових фінансових ринків, які вільні від заходів державного регулювання, що використовуються в національних господарствах. Саме тому вважаємо, що існуючі методи регулювання і контролю фінансового ринку не відповідають сучасним умовам глобалізації. Глобалізація світової фінансової сфери принесла з собою лібералізацію національних заходів державного регулювання економіки. Однак економічні процеси часто стають небезпечними, звільнившись від будь-яких форм зовнішнього регулювання. Склалась парадоксальна ситуація: у всіх розвинутих країнах, незважаючи на лібералізацію, національні фінансові ринки все ще регулюються набагато жорсткіше, ніж виробництво і торгівля, в тому числі зовнішня.

В той же час міжнародні наднаціональні фінансові операції, величезні фінансові потоки, світові фінансові центри не лише не регулюються, але й часто навіть просто не контролюються зовні. Це пояснюється відсутністю в світі фінансового інституту, який би ефективно виконував функції регулювання на наднаціональному рівні. Визнаючи, що позиції національної держави змінюються, ми заперечуємо ту точку зору, що регулюючі і контрольні функції держави відмирають. Хоча деякі можливості держави дійсно скоротилися і відбувається процес "розмивання" національної держави, але цей процес не є всеохоплюючим.

Незважаючи на те, що більшість вчених стверджують про необхідність застосування наднаціональних заходів, адекватних масштабам процесу, вважаємо, що акцент потрібно зробити на посиленні регулюючих і контрольних функцій держави. В першу чергу, необхідно посилити регулюючі функції НКЦПФР. Це означає введення чіткої та суворої системи державного впливу на рух фінансових потоків всередині країни, а також на приплив та розміщення іноземного капіталу, що вписується в межі ринкової економіки і застосовується в практиці багатьох ринкових країн.

Висновки. Національна держава залишається найбільш важливою силою у формуванні світової економіки. Всі уряди в різній мірі регулюють операції на фінансовому ринку, що сприяє формуванню різних частин глобальної економічної системи. Тому національна держава в умовах глобалізації покликана зіграти визначну роль у відстоюванні національних інтересів, у "вбудовуванні" національної економіки не лише з найменшими втратами, але й з вигодою в систему світогосподарських зв'язків. Для України це має велике значення, оскільки вона повинна відігравати активну роль в процесі інтеграції країни у світове економічне суспільство, поєднуючи різноманітні напрями, форми, методи і засоби регулювання, що забезпечують стратегічну взаємодію національного господарства з світогосподарською сферою. Якщо держава претендує на самостійний розвиток, то процес розвитку національних фінансових ринків та залучення іноземного капіталу повинні відбуватися не стихійно, під впливом глобальної конкуренції, а під національним контролем, щоб залучення транснаціонального капіталу не суперечило національним інтересам і сприяло економічному зростанню країни.

Список використаних літературних джерел

1. Смолянська О.Ю. Фінансовий ринок: Навчальний посібник / О.Ю. Смолянська. – Київ: Центр навчальної літератури, 2005. – 384 с.
2. Васильєва В.В. Фінансовий ринок: Навч. пос. / В.В. Васильєва О.Р. Васильченко. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 368 с.
3. Загородній А.Г. Ринок фінансових послуг: термінологічний словник. Підручник / А.Г. Загородній, Г.Л. Вознюк. – Львів: Бескид Біт, 2008. – 544 с.
4. Закон України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" від 30.10.1996 р. №475/96 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/448/96-%D0%B2%D1%80>
5. Інформація про здійснення Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку державної регуляторної політики у 2009-2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/regulator/regulationreport>
6. Річна звітність НКЦПФР за 2009-2011 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nssmc.gov.ua/activities/annual>
7. Глобалізація мирового господарства. Учеб. пособие / Под ред. д-ра экон. наук, проф. М.Н. Осьмовой, канд. экон наук, доц. А.В. Бойченко. – М.: ИНФРА-М, 2006. – VIII. - 376 с.

Стаття надійшла до редакції 31.05.2012 р.

ТОВ "ДКС Центр"